

POKRZYWDZENIE WIERZYCIELA PRZEZ DŁUŻNIKA

Przestępstwa z art. 300 i 301 §1 k.k.

Marta Currit

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

POKRZYWDZENIE WIERZYCIELA PRZEZ DŁUŻNIKA

Przestępstwa z art. 300 i 301 §1 k.k.

Marta Currit

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 12 października 2020 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Andrzej Sakowicz

Wydawca

Dagna Kordyasz

Redaktor prowadzący

Livia Śpiewak

Opracowanie redakcyjne

Violet Design Wioletta Kowalska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8223-253-0

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

WSTĘP

Niniejsze opracowanie przedstawia strukturę i proces ścigania przestępstw udaremniania lub uszczuplenia zaspokojenia wierzycieli, opisanych w art. 300 § 1–3 k.k. oraz art. 301 § 1 k.k. od strony praktycznej. Przestępstwa te należą do grupy popularnie określanej mianem przestępstw na szkodę wierzycieli¹ lub przestępstw przeciwko wierzycielom², zawartych w art. 300–302 k.k. Artykuły 300–302 k.k. określają osiem podstawowych typów przestępstw przeciwko wierzycielom oraz jeden typ kwalifikowany³. Zalicza się do nich: przestępstwa określane mianem udaremniania lub uszczuplenia zaspokojenia wierzycieli (art. 300 § 1–3, art. 301 § 1 k.k.), przestępstwa doprowadzenia do swojej niewypłacalności lub upadłości (art. 301 § 2 i § 3 k.k.), przestępstwa faworyzowania wierzycieli (art. 302 § 1 k.k.) oraz przekupstwo i sprzedajność wierzycieli (art. 302 § 2 i 3 k.k.)⁴. Przestępstwa te zostały umieszczone przez ustawodawcę

¹ Takim określeniem posługują się m.in.: A. Michalska-Warias [w:] T. Bojarski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk, *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2013, s. 898, nb 1 oraz O. Górniok, *Przestępstwa gospodarcze. Rozdział XXXVI i XXXVII Kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 14, nb 5. Nazwa ta nawiązuje do tytułu rozdziału XL przedwojennego k.k.1932.

² Takim określeniem posługuje się m.in. R. Zawłocki [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz. Art. 222–316*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 896, nb 3. W niniejszym opracowaniu posłużono się tym określeniem jako bardziej adekwatnym. Termin „przestępstwa na szkodę wierzycieli” może sugerować, że przestępstwa opisane w art. 300–302 k.k. są przestępstwami tylko narażenia na niebezpieczeństwo szkody i nie mają one charakteru materialnego, co nie jest prawdziwe w przypadku przestępstw, do których ta publikacja się odnosi.

³ K. Buczkowski, *Przestępstwa na szkodę wierzycieli (art. 300–302 k.k.) – wybrane aspekty praktyki ścigania*, „Prawo w Działaniu” 2013/16, s. 105. Charakter typu przestępstwa z art. 301 § 1 k.k. i jego samodzielność jest jednak kwestią dyskusyjną.

⁴ Taką systematykę przyjmuje O. Górniok (*Przestępstwa...*, s. 67–78). Odmienne strukturę przestępstw przeciwko wierzycielom widzi K. Buczkowski, który dzieli przestępstwa zawarte w art. 300–302 k.k. na: 1) przestępstwa niezaspokojenia wierzyciela (art. 300 § 1–3, art. 301 § 1 oraz art. 302 § 1 k.k.), 2) przestępstwa oszustwa (art. 301 § 2 i § 3 k.k.) oraz 3) przestępstwa korupcji na szkodę wierzyciela (art. 302 § 2 i § 3 k.k.). Tak: K. Buczkowski, *Przestępstwa...*, s. 105. R. Zakrzewski nazywa przestępstwa z art. 300 oszukańczym bankructwem, a przestępstwo z art. 301 § 1 k.k. oszukańczym transferem majątku. Tak: R. Zakrzewski, *Przestępstwa na szkodę wierzycieli*, „Prokuratura i Prawo” 1999/7–8, s. 29–31. Jeszcze innym nazewnictwem posługiwał się A. Ratajczak na gruncie u.o.o.g. Tak: A. Ratajczak, *Ochrona obrotu gospodarczego. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1994, s. 57–77.

w rozdziale XXXVI k.k., który obecnie nosi tytuł „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu i interesom majątkowym w obrocie cywilnoprawnym”⁵.

Przestępstwa godzące w interesy wierzycieli znane były przedwojennemu ustawodawcy, który zebrał je w rozdziale XL k.k.1932⁶, zatytułowanym „Przestępstwa na szkodę wierzycieli”. Sposób opisanie czynów w k.k.1932 różnił się od tego, z jakim mamy do czynienia na gruncie k.k. Na pierwszy rzut oka wydawałoby się, że przedwojenny ustawodawca szerzej penalizował zachowania szkodzące wierzycielom. Rozdział XL obejmował przestępstwa bankructwa (art. 273 i 274), przestępstwa niezaspokojenia należności wierzyciela (art. 275, 276 i 277), w tym przestępstwo udaremnienia egzekucji (art. 282), przestępstwo udzielenia pomocy do przestępstw z art. 274–277 (art. 278) oraz przestępstwo korupcji na szkodę wierzyciela (art. 279). Ponadto w rozdziale XL znalazły się przepisy, których na gruncie k.k. nie wiąże się z karnoprawną ochroną interesów wierzycieli *sensu stricto* (przykładowo art. 280 i 281 statuujące odpowiedzialność karną za brak prowadzenia ksiąg handlowych lub ich nierzetelne prowadzenie). Artykuł 285 k.k.1932, podobnie jak czyni to współcześnie art. 308 k.k., przewidywał odpowiedzialność osoby zajmującej się na podstawie przepisu prawnego lub umowy sprawami majątkowymi innej osoby.

Przepisy chroniące interesy wierzycieli, z jednym wyjątkiem, nie zostały uwzględnione w kolejnej kodyfikacji karnej, tj. w k.k.1969. W latach 60. wyrażono pogląd, iż „W państwie ludowym konflikty tego typu nie występują lub też nie mają szczególnego znaczenia z punktu widzenia interesów państwa ludowego w tej dziedzinie życia gospodarczego”⁷. Jedynym przepisem, który na gruncie k.k.1969 nawiązywał do potrzeby ochrony roszczeń wierzycieli, był art. 258 wspomnianego kodeksu opisujący czyn polegający na usuwaniu, ukrywaniu, zbywaniu lub obciążaniu albo uszkadzaniu

⁵ Tytuł rozdziału XXXVI k.k. został zmieniony ustawą z 15.03.2019 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz ustawy – Kodeks karny (Dz.U. poz. 870), która weszła w życie w dniu 25.05.2019 r.

⁶ Idea penalizacji podobnych zachowań nie była obca wcześniej obowiązującemu na terenie Polski ustawodawstwu. Pierwowzoru czynów określonych w k.k.1932 można doszukiwać się w wybranych przepisach kodeksu karnego rosyjskiego z 1903 r. (*Kodeks karny z r. 1903: [przekład z rosyjskiego] z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r.*, <https://bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication/50138/edition/50650/content>, dostęp: 6.10.2020 r.), przepisach kodeksu karnego Rzeszy Niemieckiej z 1871 r. (*Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami po rok 1918 wraz z ustawą wprowadzącą do kodeksu karnego dla Związku Północno-Niemieckiego [Rzeszy Niemieckiej] z dnia 31 maja 1870 r.*, przekł. urzędowy Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa B. Dzielnicy Pruskiej, Poznań 1920) oraz przepisach austriackiego kodeksu karnego z 1852 r. (*Ustawa karna austriacka o zbrodniach, występkach i przekroczeniach z dnia 27 maja 1852 No 117 DPP, obowiązująca w okręgach sądów apelacyjnych w Krakowie i we Lwowie oraz Sądu Okręgowego w Cieszynie*, przeł. na jęz. pol. oraz zaopatrzył przeglądem orzecznictwa i ustawodawstwa pol. Jan Przeworski, Warszawa 1924). Szerzej: R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko wierzycielom w polskim prawie karnym*, Sopot 2007, s. 47.

⁷ M. Siewierski, *Kodeks karny i prawo o wykroczeniach. Komentarz*, Warszawa 1965, s. 376.

mienia zajętego lub zagrożonego zajęciem w celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego. Przepis to zostało w k.k.1969 zakwalifikowane do grupy przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości (rozdział XXXIII).

Potrzebę penalizacji zachowań godzących w interesy wierzycieli dostrzeżono ponownie w latach 90. i odpowiednie regulacje znalazły się w u.o.o.g. Przepisy przeciwko wierzycielom zawarte w u.o.o.g. obejmowały przestępstwa niezaspokajania wierzyciela⁸ (art. 6 i art. 7 § 1), w tym przestępstwo udaremnienia egzekucji (art. 6 § 2)⁹, przestępstwo doprowadzenia do upadłości lub niewypłacalności (art. 7 § 2 i § 3), faworyzowanie wierzycieli (art. 8 § 1) oraz przekupstwo wierzycieli (art. 8 § 2 i § 3)¹⁰. U.o.o.g. nie penalizowała odrębnie przestępstwa udzielenia pomocy do przestępstw przeciwko wierzycielom tak, jak to czynił k.k.1932 w art. 278. Przepis art. 10 u.o.o.g. rozszerzał odpowiedzialność za przestępstwa określone w art. 2–9 u.o.o.g. na osoby zajmujące się sprawami majątkowymi, odpowiednio, dłużnika lub wierzyciela¹¹.

Przepisy przeciwko wierzycielom opisane w u.o.o.g. zostały przeniesione do rozdziału XXXVI k.k. (zatytułowanego wówczas „Przepisy przeciwko obrotowi gospodarczemu”) uchwalonego w dniu 6.06.1997 r. Ustawodawca zachował niemal bez zmian strukturę tych przestępstw przyjętą w u.o.o.g.¹²

W kolejnych latach podejmowano próby nowelizacji wspomnianych tu przepisów k.k. W dniu 20.12.2001 r. Prezydent RP przedłożył Marszałkowi Sejmu RP projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk nr 181), który przewidywał skreślenie art. 300 § 2 k.k. W zamian opisany powyżej projekt przewidywał dodanie po art. 239 k.k. art. 239a k.k. w następującym brzmieniu: „Kto, w celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego, usuwa, ukrywa, zbywa albo uszkadza lub obciąża mienie zajęte lub zagrożone zajęciem, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”. W uzasadnieniu tej zmiany wskazano, że „Przepis określone ogólnym

⁸ A. Ratajczak określa ten typ przestępstwa mianem ukrywania majątku przed wierzycielami. Tak: A. Ratajczak, *Ochrona...*, s. 56.

⁹ Nie można zapominać o dwóch kwalifikowanych typach przestępstw, tj. przestępstwa z art. 6 § 3 w zw. z § 1 u.o.o.g. oraz art. 6 § 3 w zw. z § 2 u.o.o.g.

¹⁰ Przepis art. 9 u.o.o.g. opisywał przestępstwo nierzetelnego prowadzenia i braku prowadzenia dokumentacji działalności gospodarczej. W k.k.1932 ustawodawca umieścił podobne przestępstwo w rozdziale XL. Autorka podziela jednak zdanie J. Majewskiego, który do przestępstw przeciwko wierzycielom zalicza jedynie przestępstwa opisane w art. 6–8 i 10 u.o.o.g. Tak: J. Majewski, *Przepisy przeciwko wierzycielom (uwagi na tle ustawy z 12 października 1994 r.)*, PUG 1995/6, s. 2.

¹¹ Wprawdzie przepis art. 10 u.o.o.g. odnosił się do art. 2–9 u.o.o.g., lecz w istocie dotyczył przestępstw z art. 6–8, ponieważ tylko te przepisy wskazywały na odpowiedzialność dłużnika lub wierzyciela. Tak: J. Wojciechowski, *Ustawa o ochronie obrotu gospodarczego z komentarzem*, Warszawa 1994, s. 56.

¹² M. Marszałek, *Prawnokarne aspekty upadłości*, „Prokuratura i Prawo” 2000/4, s. 28. Artykuły 6 § 1–3 i art. 7 § 1 u.o.o.g. są niemal tożsame z treścią art. 300 § 1–3 oraz art. 301 § 1 k.k. (choć występują pewne różnice).

mianem udaremnienia egzekucji jest skierowane przeciwko wymiarowi sprawiedliwości i przepis typizujący je powinien znajdować się w rozdziale XXX. Dotychczas zachowanie takie jest kryminalizowane w art. 300 § 2 k.k. jako skierowane przeciwko obrotowi gospodarczemu, które ze względu na przedmiot ochrony jest ograniczone do działań zmierzających do udaremnienia lub uszczuplenia zaspokojenia roszczenia swojego wierzyciela. Takie ograniczenie – ze względu na znaczenie społeczne zachowań w nim opisanych – nie ma uzasadnienia. Względy te uzasadniają wprowadzenie art. 239a k.k.¹³. Inny projekt, który wpłynął w dniu 11.07.2002 r. i rozpatrywany był równoległe z projektem objętym drukiem nr 181, precyzował, że przestępstwa stypizowane w art. 300 § 1–3 i art. 301 § 1, które w tym projekcie nosiły numerację odpowiednio art. 310 § 1–3 oraz art. 311 § 1, mógł popełnić jedynie dłużnik¹⁴. Propozycję dodania art. 239a k.k. i skreślenia art. 300 § 2 k.k. przewidywał również rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, złożony w dniu 18.05.2007 r. i objęty drukiem nr 1756¹⁵. Do nowelizacji przepisów we wskazanym zakresie jednak nie doszło.

Natomiast ustawą z 15.03.2019 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz ustawy – Kodeks karny¹⁶, która weszła w życie w dniu 25.05.2019 r., dokonano zmiany tytułu rozdziału XXXVI, który obecnie brzmi „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu i interesom majątkowym w obrocie cywilnoprawnym”. Zmiana tytułu rozdziału miała w pełni oddawać charakter dóbr chronionych przez przepisy się tam znajdujące (ustawodawca wyraźnie odniósł się do art. 300 i 301 k.k.), tj. „obróty gospodarczy jako całość oraz interesy majątkowe w obrocie cywilnoprawnym”¹⁷.

Jak już zasygnalizowano, przedmiotem niniejszego opracowania są cztery z dziewięciu typów przestępstw przeciwko wierzycielom. Najogólniej rzecz ujmując, chodzi o przestępstwa wyzbycia się majątku przez dłużnika ze szkodą dla wierzycieli, różniące się okolicznościami lub metodami wyzbycia. Zachowanie wskazane w art. 300 § 1 k.k. polega na udaremnianiu lub uszczuplaniu zaspokojenia wierzycieli poprzez transfer majątku w warunkach grożącej niewypłacalności lub upadłości. W art. 300 § 3 k.k. opisano kwalifikowany typ tego przestępstwa polegający na wyrządzeniu szkody wielu wierzycielom. Przestępstwo określone w art. 300 § 2 k.k. polega na udaremnianiu lub uszczuplaniu zaspokojenia wierzyciela poprzez wyzbycie się majątku w obliczu grożącej egzekucji, dlatego jest ono popularnie nazywane przestępstwem udaremniania

¹³ Prezydencki projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, IV kadencja, druk sejm. nr 181.

¹⁴ Obywatelski projekt ustawy – Kodeks karny, IV kadencja, druk sejm. nr 775. Omawiane regulacje zawarte są w części 3 druku.

¹⁵ Rządowy projekt ustawy – o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw wraz z projektami aktów wykonawczych, V kadencja, druk sejm. nr 1756.

¹⁶ Zob. przypis 5.

¹⁷ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz ustawy – Kodeks karny, VIII kadencja, druk sejm. nr 2878.

egzekucji. W doktrynie upowszechnił się pogląd, że przestępstwo z art. 301 § 1 k.k. jest co do treści i funkcji zbliżone do art. 300 § 1 i § 3 k.k.¹⁸ Transfer majątku udaremniający lub uszczuplający zaspokojenie wierzycieli opisany w art. 301 § 1 k.k. ma polegać na utworzeniu nowej jednostki gospodarczej i przeniesieniu na nią majątku.

Wspólnym mianownikiem przestępstw, których analizie poświęcona jest niniejsza publikacja, jest ich materialnoprawny charakter. Warunkiem ich dokonania jest bowiem „wyrządzenie szkody wierzycielowi w postaci doprowadzenia majątku dłużnika do takiego stanu, w którym zaspokojenie uprawnionych roszczeń wierzyciela lub wierzycieli jest niemożliwe lub uszczuplone (zmniejszone)”¹⁹. R. Zawłocki uważa, że do grupy materialnoprawnych przestępstw przeciwko wierzycielom należy również przestępstwo z art. 302 § 1 k.k. (w niniejszym opracowaniu przyjęto odmienne założenie, co wyjaśniono poniżej). Zgodnie z tym przepisem, „Kto, w razie grożącej mu niewypłacalności lub upadłości, nie mogąc zaspokoić wszystkich wierzycieli, spłaca lub zabezpiecza tylko niektórych, czym działa na szkodę pozostałych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”. W świetle tego poglądu, znamię „czym działa na szkodę pozostałych” [wierzycieli] [dopisek mój – M.C.] należy utożsamiać z „udaremnianiem lub uszczuplaniem” wierzycieli, o którym mowa w art. 300 § 1 k.k.²⁰, opisującym skutek zachowania sprawcy. Pogląd ten wydaje się być co najmniej dyskusyjny. Powszechnie uważa się, że przestępstwo z art. 302 § 1 k.k. ma charakter bezskutkowy²¹, a sporne znamię działania na szkodę należy utożsamiać ze „sprowadzeniem niebezpieczeństwa uszczerbku w jakimkolwiek prawnie chronionym interesie wierzyciela”²². Narażenie na niebezpieczeństwo wystąpienia skutku różni

¹⁸ R. Zawłocki [w:] *Kodeks karny. Część szczególna...*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, s. 933, nb 3 (komentator zastrzega jednak, że przestępstwo z art. 301 § 1 k.k. nie stanowi postaci którejkolwiek z przestępstw z art. 300 k.k.). O. Górniok stwierdziła, że sposób udaremnienia lub ograniczenia zaspokojenia jest w tym przepisie wyczerpująco określony jako „tworzenie w oparciu o przepisy prawa nowej jednostki i przenoszenie na nią składników swojego majątku” i odpowiada on treści znamion „usuwa, ukrywa” składniki swojego majątku użytych w przepisie wcześniejszym. Tak: O. Górniok, *Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego (Dz.U. z 1994 r. Nr 126, poz. 615)*, Warszawa 1995, s. 35. Odmienne: M. Wiśniewski, *Prawnokarna ochrona wiarygodności majątkowych uczestników obrotu gospodarczego*, Kraków 2000, s. 63.

¹⁹ A. Marek, *Komentarz do kodeksu karnego. Część szczególna*, Warszawa 2000, s. 350, nb 5.

²⁰ R. Zawłocki [w:] *Kodeks karny. Część szczególna...*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, s. 940, nb 70.

²¹ O. Górniok, *Przestępstwa...*, s. 76, nb 3; J. Wojciechowski, *Ustawa...*, s. 50, uw. 4; M. Wiśniewski, *Prawnokarna...*, s. 86; M. Gałązka [w:] F. Ciepły, M. Gałązka, A. Grześkowiak, R.G. Hałas, S. Hyps, D. Szleszczuk, K. Wiak, *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2015, s. 1352, s. 4; J. Majewski [w:] A. Barczak-Oplustil, M. Bielski, G. Bogdan, Z. Ćwiąkański, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna. Tom III. Komentarz do art. 278–363*, red. A. Zoll, Warszawa 2016, s. 774, nb 29; A. Michalska-Warias [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, s. 909, uw. 3; J. Potulski [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, Warszawa 2015, s. 1795, nb 7.

²² M. Wiśniewski, *Prawnokarna...*, s. 86. G. Łabuda wyraża pogląd, że skutkiem przestępstwa z art. 302 § 1 k.k. jest spowodowanie niebezpieczeństwa szkody po stronie wierzycieli nefaworyzowanych. Autor ten przyznaje jednocześnie, że „działanie na szkodę logicznie i czasowo wyprzedza wyrządzenie szkody; skutków tych nie wolno utożsamiać” (G. Łabuda [w:] J. Giezek, D. Gruszecka, N. Kłączyńska, G. Łabuda,

się od jego wystąpienia i nie może być traktowane jednakowo. Również ustawodawca dostrzega różnicę pomiędzy wyrządzeniem szkody a działaniem na szkodę czy spowodowaniem niebezpieczeństwa szkody. Widać to szczególnie poprzez porównanie treści art. 296 § 1 i § 1a k.k. lub art. 296 § 1 k.k. i art. 585 § 1 k.s.h. obowiązującego do dnia 13.07.2011 r.²³ Założenie takie przyjęto również w niniejszym opracowaniu, uznając, że przestępstwo z art. 302 § 1 k.k. nie jest przestępstwem materialnym. Zakres opracowania nie obejmuje zatem czynu z art. 302 § 1 k.k. określanego mianem faworyzowania wierzycieli. Poza zakresem publikacji pozostają również przestępstwa z art. 301 § 2 i § 3 k.k., polegające na doprowadzeniu do niewypłacalności lub upadłości, oraz z art. 302 § 2 i § 3 k.k.²⁴, tj. przekupstwo i sprzedajność wierzycieli.

W niniejszej publikacji zaprezentowano wnioski płynące z analizy przestępstw opisanych w art. 300 § 1–3 i art. 301 § 1 k.k. przeprowadzonej w trakcie prac nad rozprawą doktorską. Bezpośrednim powodem, dla którego za przedmiot badań obrano problem konkretnych przestępstw przeciwko wierzycielom, były zachowania nieuczciwych dłużników uzasadniające ich ściganie na drodze karnej, z którymi autorka zetknęła się w praktyce zawodowej adwokata i syndyka. Instytucje cywilnoprawne okazywały się w tych przypadkach nieskuteczne i nie prowadziły do naprawienia szkody. Ten stan rzeczy wzmagał poczucie krzywdy po stronie wierzycieli i poczucie bezkarności dłużników. W konsekwencji nierzadko pokrzywdzeni wierzyciele zmuszeni byli sięgać po instrumenty prawnokarne, widząc w nich ostatnią szansę na ukaranie sprawców i kompensację wyrządzonej szkody. Normy zawarte w art. 300–302 k.k. są bowiem często wymieniane w literaturze jako komplementarne w stosunku do środków

A. Muszyńska, T. Razowski, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014, s. 1253, uw. 10).

²³ Artykuł 585 § 1 k.s.h. obowiązujący do 13.07.2011 r. stanowił, że „Kto, biorąc udział w tworzeniu spółki handlowej lub będąc członkiem jej zarządu, rady nadzorczej lub komisji rewizyjnej albo likwidatorem, działa na jej szkodę, podlega karze pozbawienia wolności do lat 5 i grzywnie”. Na gruncie tego przepisu, m.in., R. Zawłocki (tak: R. Zawłocki [w:] *Kodeks spółek handlowych. Tom IV. Komentarz do artykułów 459–633*, red. S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, Warszawa 2004, s. 1259, nb 83 i nast. oraz cyt. literatura) i J. Raglewski (tak: J. Raglewski, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do przepisów karnych*, LEX 2008, art. 585) opowiadali się za formalnoprawnym charakterem tego przestępstwa, choć kwestia ta nie była pozbawiona kontrowersji. Również w orzecznictwie przedwojennym wyrażono pogląd, że „działanie na szkodę”, o którym była mowa w art. 269 k.k.1932 (łączonym wspólnie z art. 296 k.k.), „nie wymaga rzeczywistego nastąpienia szkody, a używając zwrotu: »działa na szkodę«, ma na myśli z punktu widzenia subiektywnego – zamiar wyrządzenia szkody, z punktu widzenia zaś obiektywnego – niebezpieczeństwo takiej szkody”. Tak: SN w wyroku z 25.10.1932 r., II. 1. K 1047/32, Zb. Orz. 1932, poz. 232; podobnie wyrok SN z 9.01.1936 r., 3 K. 1638/35, Zb. Orz. 1936, poz. 294.

²⁴ Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że przestępstwa z art. 301 § 2 i § 3 k.k. oraz art. 302 § 2 i § 3 k.k. rzadko pojawiają się w statystykach sądowych. Zgodnie z zestawieniami statystycznymi Ministerstwa Sprawiedliwości, w 2017 r. odnotowano dwa skazania z art. 301 § 2 k.k. i jedno skazanie z art. 302 § 2 k.k. Skazań z art. 301 § 3 k.k. i art. 302 § 3 k.k. nie odnotowano (tak: opracowanie zatytułowane *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2018*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>, dostęp: 28.10.2020 r.).

cywilnoprawnych źródło ochrony wierzycieli przed zachowaniem niełojalnych dłużników²⁵. To właśnie aspekt finansowy często skłania wierzycieli do złożenia zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

Z poczynionych obserwacji wynikało jednak, że ściganie przestępstw przeciwko wierzycielom spotykało się z wieloma problemami, np. dotyczącymi ustalenia okoliczności popełnienia przestępstwa, czy też odnoszącymi się do kwestii naprawienia szkody. Problem kompensacji szkody wydał się niezwykle istotny, ponieważ w znacznej mierze decydował o tym, czy regulacje dedykowane karnoprawnej ochronie wierzycieli istotnie chronią ich interes. Dlatego też za przedmiot badania obrano przestępstwa, w których szkoda należy do znamion czynu zabronionego i która to szkoda – co do zasady – powinna zostać naprawiona w postępowaniu karnym.

Nie można bowiem zapominać, że prawo karne pełnić ma, między innymi, funkcję kompensacyjną²⁶, a ta zakłada dążenie prawa karnego do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem²⁷. Jak zauważa R. Zawłocki, „w ścisłym i faktycznym wymiarze wiktymologicznym przestępstwo gospodarcze jest zamachem na majątek innej osoby, zaangażowany w obrót gospodarczy”²⁸. Wyrazem funkcji kompensacyjnej prawa karnego jest przede wszystkim struktura środków kompensacyjnych, zakładających możliwość orzeczenia w stosunku do sprawcy obowiązku naprawienia szkody, zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i nawiązki²⁹. Wskazaną funkcję prawa karnego łączy się również z treścią art. 307 k.k. przewidującego możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary lub odstąpienia od jej wymierzenia w stosunku do sprawcy, który naprawił szkodę w całości (§ 1) lub w znacznej części (§ 2, w tym ostatnim przypadku k.k. przewiduje jedynie możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary)³⁰. Funkcja kompensacyjna prawa karnego wiąże się także z postulatem nakazującym, aby w postępowaniu przygotowawczym doszło do ustalenia osób pokrzywdzonych i rozmiarów szkody (art. 297 § 1 pkt 4 k.p.k.).

²⁵ M. Jasińska, *Skarga pauliańska. Ochrona wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika. Komentarz do art. 527–534 k.c. i przepisów powiązanych (KRO, PrUpN, k.p.c., k.k.)*, Warszawa 2014, s. 362.

²⁶ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2018, s. 26.

²⁷ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*; podobnie: A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 16, nb 25.

²⁸ R. Zawłocki, *Podstawy odpowiedzialności za przestępstwa gospodarcze*, Warszawa 2004, s. 85.

²⁹ A. Marek, S. Waltoś, *Podstawy prawa i procesu karnego*, Warszawa 2008, s. 21; A. Marek, *Prawo...*, s. 16, nb 25; poglądy te wyrażone przed systemowym wyodrębnieniem środków kompensacyjnych ze środków karnych zachowują w pełni aktualność. Prezentowany jest również pogląd, że „niektóre kary (grzywna, kara ograniczenia wolności, a w pewnym stopniu także kara pozbawienia wolności) mają poniekąd kompensacyjny charakter w stosunku do całego społeczeństwa”. Tak: M. Cieślak, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1994, s. 16.

³⁰ R. Zawłocki, *Podstawy...*, s. 87; L. Wilk [w:] R. Blicharz, A. Grzesiok-Horosz, M. Habdas, S. Kalus, C. Martysz, A. Matan, G. Panek, P. Pinior, A. Pokora, L. Wilk, L. Zacharko, *Ochrona obrotu gospodarczego*, red. S. Kalus, Warszawa 2011, s. 27.

Z powyższych względów w niniejszym opracowaniu skoncentrowano się na przedstawieniu zagadnień, które wiążą się z pytaniami o przestępstwa opisane w art. 300 § 1–3 k.k. i art. 301 § 1 k.k.: czy podlegają ściganiu, z jakimi problemami mogą mieć w praktyce do czynienia wierzyciele, czy i w jaki sposób struktura oraz proces ścigania tych przestępstw uwzględniają potrzebę naprawienia szkody wyrządzonej przez sprawcę (a wręcz szerzej, z jaką reakcją karną przestępstwa te się spotykają). W publikacji podjęto również próbę odpowiedzi na pytania, jak w praktyce wygląda stosowanie środków kompensacyjnych lub mechanizmu określonego w art. 307 k.k. oraz w jaki sposób organy ścigania i sądy realizują postulat płynący z art. 297 § 1 pkt 4 k.p.k.

Opracowanie składa się z trzech zasadniczych części. W rozdziale pierwszym przedstawiono ustawowe znamiona przestępstw przeciwko wierzycielom opisane w art. 300 § 1–3 k.k. i art. 301 § 1 k.k. W toku postępowania karnego stwierdzenie faktu wystąpienia przestępstwa jest w pierwszej kolejności uzależnione od udowodnienia, że czyn zarzucany oskarżonemu odpowiada ustawowym znamionom określonego typu przestępstwa³¹. Brak choćby jednego z tych znamion powoduje niemożliwość przypisania sprawcy odpowiedzialności karnej³². Logika wyvodu wymaga zatem zaprezentowania, jak kształtują się ustawowe znamiona opisywanych przestępstw przeciwko wierzycielom, i zwrócenia uwagi na te ze znamion, które mogą rodzić trudności z ich ustaleniem.

W rozdziale drugim ukazano ściganie przestępstw z art. 300 § 1–3 k.k. oraz art. 301 § 1 k.k., a także odpowiadających im w u.o.o.g. przestępstw z art. 6 § 1–3 i art. 7 § 1, w świetle oficjalnych danych statystycznych z lat 1994–2016 (z zastrzeżeniem, że pewne dane, szczegółowo wskazane, nie zostały udostępnione). W części tej zaprezentowano również politykę karną sądów wobec sprawców opisywanych przestępstw z k.k. i u.o.o.g.

W rozdziale trzecim przedstawiono wyniki badań aktowych. W oparciu o dane udostępnione przez Ministerstwo Sprawiedliwości wystosowano ogólnopolskie zapytanie do sądów o możliwość wypożyczenia lub udostępnienia w inny sposób akt spraw dotyczących przestępstw z art. 300 § 1–3 k.k. oraz art. 301 § 1 k.k. Autorka uzyskała dostęp do 137 takich spraw, przy czym zdecydowaną ich większość stanowiły sprawy o przestępstwo z art. 300 § 2 k.k. Dlatego też w rozdziale trzecim możliwe było stosunkowo szerokie zaprezentowanie praktycznych aspektów ścigania przestępstwa udaremniania egzekucji. W przypadku pozostałych przestępstw niewielka dostępność akt umożliwiła przedstawienie jedynie wybranych zagadnień związanych z ich ściganiem.

Konkluzje płynące z poszczególnych rozdziałów nie są obiecujące dla wierzycieli, którzy w procesie karnym upatrują szansy na ukaranie sprawców i naprawienie wyrządzonej im szkody. Wiele ze znamion analizowanych przestępstw rodzi problemy

³¹ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 79–80.

³² J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 79–80.

dowodowe (które w dużej mierze są spowodowane wątpliwościami co do ich prawidłowej definicji), sposób karania sprawców jest schematyczny, a postępowanie karne rzadko prowadzi do kompensacji szkody wyrządzonej wierzycielom. Powyższy stan rzeczy wskazuje na potrzebę zmian leżących zarówno po stronie ustawodawcy jak i organów ścigania oraz sądów. Niniejsze opracowanie ma zasignalizować obszary, na które należy zwrócić uwagę w toku postępowania, czy to przygotowawczego, czy to sądowego, i w ten sposób wspomóc praktyków zajmujących się tematyką przestępstw przeciwko wierzycielom w należyтым zaplanowaniu strategii postępowania, również z uwzględnieniem interesów pokrzywdzonych wierzycieli.

Rozdział 1

USTAWOWE ZNAMIONA PRZESTĘPSTW Z ART. 300 I 301 § 1 K.K.

Zgodnie z art. 300 § 1 k.k., „Kto, w razie grożącej mu niewypłacalności lub upadłości, udaremnia lub uszczupla zaspokojenie swojego wierzyciela przez to, że usuwa, ukrywa, zbywa, darowuje, niszczy, rzeczywiście lub pozornie obciąża albo uszkadza składniki swojego majątku, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”. W art. 300 § 3 wskazano, iż „Jeżeli czyn określony w § 1 wyrządził szkodę wielu wierzycielom, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”. W świetle art. 300 § 2 k.k., „Kto, w celu udaremnienia wykonania orzeczenia sądu lub innego organu państwowego, udaremnia lub uszczupla zaspokojenie swojego wierzyciela przez to, że usuwa, ukrywa, zbywa, darowuje, niszczy, rzeczywiście lub pozornie obciąża albo uszkadza składniki swojego majątku zajęte lub zagrożone zajęciem, bądź usuwa znaki zajęcia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”. Natomiast art. 301 § 1 k.k. wskazuje, że „Kto będąc dłużnikiem kilku wierzycieli udaremnia lub ogranicza zaspokojenie ich należności przez to, że tworzy w oparciu o przepisy prawa nową jednostkę gospodarczą i przenosi na nią składniki swojego majątku, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

W niniejszym rozdziale przedstawiono znamiona dotyczące przedmiotu ochrony, podmiotu przestępstwa, strony przedmiotowej oraz strony podmiotowej przestępstw z art. 300 § 1–3 k.k. i art. 301 § 1 k.k.

Z uwagi na podobieństwo znamion opisywane przestępstwa zostały ujęte w sposób syntetyczny. Innymi słowy, wbrew powszechnie stosowanej metodzie analizy danych przestępstw polegającej na omawianiu poszczególnych typów czynów, w niniejszym opracowaniu ujęto wybrane przestępstwa przeciwko wierzycielom od strony ich znamion, w pierwszej kolejności omawiając elementy tym znamionom wspólne, ale nie pomijając odrębności.

W niniejszej części pominięto analizę poszczególnych stanowisk i argumentów podniesionych w wieloletniej dyskusji o przedmiocie ochrony przepisów art. 300 § 1–3 k.k. oraz art. 301 § 1 k.k., a także podmiocie opisanych tam przestępstw. Wiele z tych

poglądów zostało ukształtowanych w innym stanie prawnym. Szczegółowe ich omówienie przy uwzględnieniu zarówno doktryny, jak i orzecznictwa wykracza poza zakres niniejszego opracowania, w którym skupiono się na problemach praktycznych. Ponadto w toku przeprowadzonych badań aktowych okazało się, że problemy te mają charakter czysto teoretyczny i w dużej mierze pozostają bez znaczenia dla praktyki ścigania przestępstw przeciwko wierzycielom. Niemniej jednak zasygnalizowanie doktrynalnych i orzeczniczych kontrowersji jest niezbędne dla zrozumienia treści kolejnych części niniejszej publikacji.

1.1. Przedmiot ochrony

Punktem wyjścia dla ustalenia zakresu penalizacji przestępstw opisanych w art. 300 § 1–3 k.k. i art. 301 § 1 k.k. powinno być określenie dobra lub dóbr prawnych, które przepisy te mają chronić, czyli przedmiotu ochrony danego przepisu (lub przedmiotu zamachu, gdyby spojrzeć na to od strony przestępstwa¹). Innymi słowy, stwierdzenie popełnienia przestępstwa przeciwko wierzycielom wymaga ustalenia dobra prawnego, w które uderzył czyn sprawcy.

Tak rozumiany przedmiot ochrony może mieć charakter rodzajowy oraz indywidualny. Przedmiot rodzajowy to dobro prawne chronione przez grupę przepisów, z reguły zamieszczonych w jednym rozdziale k.k. Każde przestępstwo, które cechuje ten sam wspólny rodzajowy przedmiot ochrony, stanowi w pierwszej kolejności zamach na to dobro². U źródeł tego poglądu leży przekonanie, że tytuły rozdziałów mają charakter normatywny³.

¹ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2000, s. 83, nb 146.

² R. Zawłocki [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 10. Prawo Karne Gospodarcze*, red. R. Zawłocki, Warszawa 2012, s. 60, nb 15.

³ W. Wróbel, *Pojęcie „dobra prawnego” w wykładni przepisów prawa karnego* [w:] *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. L. Pohl, Poznań 2009, s. 628–629; E. Hryniewicz, *Obrót gospodarczy jako zamię czynu zabronionego*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2011/3–4, s. 195; wyrok SN z 26.01.2011 r., II KK 214/10, LEX nr 786412; A. Grześkowiak, K. Wiak, *Prawo karne*, Warszawa 2017, s. 102. Należy jednak poczynić zastrzeżenie, że kwestia ta jest w nauce prawa kontrowersyjna; zob. S. Tarapata, *Kontrowersje wokół wyznaczania granic dobra prawnego – uwagi na marginesie postanowienia Sądu Najwyższego z 23 września 2009 r. (sygn. akt: I KZP 15/09)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”, Rok XVI: 2012/1, s. 95–113. Na konieczność uwzględnienia tytułu rozdziału w procesie interpretacji przepisów w nim umieszczonych zwracają uwagę również M. Królikowski i R. Zawłocki [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz. Art. 1–31*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2015, s. 38, nb 83. Pośrednio wynika to z faktu, że tożsamość rodzajową przestępstw (niezbędną np. do określenia recydywy, zob. art. 64 § 1 w zw. z art. 115 § 3 k.k.) konstruuje się w oparciu o tytuł rozdziału, w jakim porównywane przestępstwa zostały umieszczone. Tak: J. Giezek [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, N. Kłaczyńska, G. Łabuda, Warszawa 2007, s. 705. Z kolei P. Daniluk ma zastrzeżenia do tezy, że „o tożsamości rodzajowej przestępstw świadczy w sposób bezwzględny zamieszczenie ich w tym samym rozdziale części szczególnej Kodeksu karnego”. Autor ten proponuje traktować grupowanie przestępstw w rozdziału jako „dyrektywę interpretacyjną”, zasadę dopuszczającą nierazdkie wyjątki. Tak: P. Daniluk [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, Warszawa 2015, s. 709, nb 41.

Dobro prawne będące przedmiotem ochrony pojedynczego przepisu karnego nazywamy indywidualnym przedmiotem ochrony⁴.

Do dnia 25.05.2019 r. rozdział XXXVI, w którym zamieszczone są przepisy art. 300 § 1–3 oraz art. 301 § 1 k.k., nosił tytuł „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu”. Stąd też w odniesieniu do badanych przestępstw wskazywano, iż rodzajowym przedmiotem ochrony tych przepisów jest uczciwość, rzetelność i godziwość w obrocie gospodarczym, rozumianym jako całokształt stosunków pomiędzy podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą lub pomiędzy profesjonalistą a podmiotem nieprowadzącym działalności gospodarczej⁵.

Z dniem 25.05.2019 r.⁶ ustawodawca zmienił tytuł rozdziału XXXVI, wskazując, że przestępstwa tam zamieszczone uderzają nie tylko w obrót gospodarczy, ale również interesy majątkowe w obrocie cywilnoprawnym. Podstawowym motywem działania ustawodawcy, wyjaśnionym w uzasadnieniu do projektu ustawy, było dodanie art. 306a k.k. dotyczącego ingerencji w drogomicz pojazdów. Ustawodawca zauważył, że w rozdziale XXXVI znajduje się szereg innych typów czynów wykraczających poza dotychczasowy przedmiot ochrony wskazany w tytule tego rozdziału, („Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu”), i podał przykład przestępstw z art. 300 i 301 k.k. Zmiana miała w pełni oddawać charakter dóbr prawnych chronionych przez przepisy zawarte w rozdziale XXXVI, „którymi są obrót gospodarczy jako całość oraz interesy majątkowe w obrocie cywilnoprawnym”⁷.

Indywidualnym przedmiotem ochrony w przypadku art. 300 § 1–3 i art. 301 § 1 k.k. jest realna i faktyczna możliwość zaspokojenia majątkowych roszczeń przysługujących wierzycielom względem dłużnika, mających swoje źródło w zobowiązaniu⁸. W odniesieniu do przestępstwa udaremniania egzekucji z art. 300 § 2 k.k. uznaje się, że dobrem prawnym chronionym we wskazanym przepisie jest również „prawidłowe

⁴ L. Gardocki, *Prawo...*, s. 85, nb 148. Podobnie: A. Grześkowiak, K. Wiak, *Prawo...*, s. 102; Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2013, s. 146. Autor posługuje się pojęciem „dobra bezpośredniego”.

⁵ Tak o pojęciu obrotu gospodarczego między innymi: R. Zawłocki [w:] *System Prawa Karnego. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, red. R. Zawłocki, Warszawa 2015, s. 434, nb 59; A. Mucha, *Glosa do postanowienia SN z 26.09.2012 r., II KK 234/12*, „Przegląd Sądowy” 2013/7–8, s. 191; J. Majewski, *Glosa do uchwały SN z 20.11.2000 r., I KZP 31/00, OSP 2001/5*, poz. 75.

⁶ Ustawa z 15.03.2019 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz ustawy – Kodeks karny (Dz.U. poz. 870).

⁷ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz ustawy – Kodeks karny, VIII kadencja, druk sejm. nr 2878.

⁸ R. Zawłocki [w:] *System Prawa Karnego...*, s. 643, nb 43; J. Lachowski [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 10...*, s. 464–465, nb 19–20; R. Zawłocki [w:] *Kodeks karny. Część szczególna...*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, s. 900, nb 44; J. Majewski [w:] *Kodeks karny. Część szczególna...*, red. A. Zoll, s. 712, nb 8; S. Paweła, *Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu oraz przestępstwa i wykroczenia skarbowe*, Warszawa 1998, s. 45; T. Stępień, K. Stępień, *Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu*, Toruń 2001, s. 60.

funkcjonowanie organów państwowych w zakresie egzekucji należności wierzyciela, a w szczególności powaga orzeczeń organów państwowych w tym zakresie⁹.

Tym samym, do dnia 25.05.2019 r., analizowane przestępstwa godziły w podstawy prawidłowego obrotu gospodarczego i indywidualne interesy wierzycieli wyrażające się w możliwości zaspokojenia wierzytelności gospodarczych¹⁰. Wierzytelność gospodarcza to wierzytelność powstała w relacji, w której co najmniej jedna ze stron prowadziła działalność gospodarczą i była z tą działalnością związana.

Po dniu 25.05.2019 r. należałoby uznać, że przestępstwa przeciwko wierzycielom uderzają, na poziomie rodzajowym, w podstawy prawidłowego obrotu gospodarczego oraz interesy majątkowe w obrocie cywilnoprawnym (a więc w obrocie pomiędzy konsumentami), a na poziomie indywidualnym – w możliwość zaspokojenia wierzytelności mających swoje źródło w obrocie gospodarczym lub cywilnoprawnym. Nie można zatem stwierdzić popełnienia jednego z opisywanych przestępstw przeciwko

⁹ R. Zawłocki [w:] *System Prawa Karnego...*, s. 643, nb 42; podobnie: M. Kozaczek, *Glosa do uchwały SN z 26.11.2003 r.*, I KZP 32/03, „Prawo Bankowe” 2006/10, s. 58; J. Majewski [w:] *Kodeks karny. Część szczególna...*, red. A. Zoll, Warszawa 2016, s. 713, nb 11; Z. Kukuła, *Glosa do wyroku SN z 17.11.2011 r.*, V KK 226/11, „Przegląd Policyjny” 2012/3, s. 86. Przedmiotem sporu jest natomiast wzajemna relacja dóbr prawnych chronionych przez art. 300 § 2 k.k. Część Autorów stoi na stanowisku, że dobro w postaci powagi orzeczeń organów państwowych ma charakter wtórny, dalszego rzędu, w stosunku do dobra określonego w tytule rozdziału XXXVI. R. Zawłocki mówi o „ubocznym rodzajowym przedmiocie ochrony”. Tak: R. Zawłocki [w:] *System Prawa Karnego...*, s. 643, nb 42; podobnie M. Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2013, s. 698, nb 1. M. Kozaczek określa powagę orzeczeń sądowych jako dobro o charakterze „dalszym”. Tak: M. Kozaczek, *Glosa do uchwały...*, s. 58. A. Michalska-Warias [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, s. 898, nb 2, mówi o „dodatkovym” przedmiocie ochrony. Pogląd odmienny zakłada, że relacja dóbr ma charakter równorzędny. Tak: J. Majewski [w:] *Kodeks karny. Część szczególna...*, red. A. Zoll, s. 713, nb 11; T. Kierzyk, J. Skorupka, *Karnoprawna ochrona wierzycieli w razie upadłości podmiotów gospodarczych*, red. M. Bojarski, Wrocław 2002, s. 46.

¹⁰ R. Zawłocki [w:] *Kodeks karny. Część szczególna...*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, s. 902, nb 59 oraz P. Pośnik, R. Pośnik, *O zakresie kryminalizacji przestępstw dłużniczych. Podmiot przestępstwa*, „Palestra” 2013/3–4, s. 99. Wydaje się, że takie stanowisko prezentuje również M. Wiśniewski (M. Wiśniewski, *Prawnokarna...*, s. 29). Należy poczynić zastrzeżenie, że zagadnienie to było niemal od momentu wejścia w życie u.o.o.g. kontrowersyjne. W doktrynie i orzecznictwie prezentuje się pięć różnych stanowisk w odniesieniu do tej kwestii, od najbardziej wąskiego, który zakłada, iż przestępstwa z art. 300 § 1–3 i art. 301 § 1 k.k. stanowią zamach na możliwość zaspokojenia wierzytelności powstałych wyłącznie w relacjach między profesjonalistami prowadzącymi działalność gospodarczą (tak: M. Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, s. 700, nb 11) po licznie reprezentowany pogląd, zgodnie z którym chodzi o ochronę każdej relacji wierzyciel – dłużnik bez względu na ich związek z prowadzoną działalnością gospodarczą (tak: O. Górniok, *Glosa do uchwały SN z 20.11.2000 r.*, I KZP 31/2000, OSP 2001/5, poz. 75; J. Lachowski [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 10...*, s. 465, nb 22; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 646, nb 2; Z. Ziobro, *Przestępstwa na szkodę wierzyciela – kontrowersje interpretacyjne*, „Prokuratura i Prawo” 1996/10, s. 32 i nast.; J. Wojciechowski, *Ustawa...*, s. 39–41 oraz 45; A. Ratajczak, *Ochrona...*, s. 57). Przestępstwo z art. 300 § 2 k.k. traktowano odmiennie, dając pierwszeństwo literalnej interpretacji tego przepisu (tak: postanowienie SN z 13.11.2002 r., II KKN 121/01, LEX nr 56096, wyrok SN z 15.06.2004 r., II KK 38/03, LEX nr 122000, uchwała SN z 26.11.2003 r., I KZP 32/03, LEX nr 81640, postanowienie SN z 24.01.2013 r., I KZP 22/12, LEX nr 1252700, wyrok SO Warszawa-Praga w Warszawie z 11.06.2013 r., VI Ka 1306/12, LEX nr 1796897).

wierzycielom, jeżeli czyn sprawcy uderzył w możliwość zaspokojenia innych wierzytelności, np. wierzytelności alimentacyjnych lub wynikających z prawa spadkowego.

Do powyższych wniosków prowadzi analiza uwzględniająca łącznie argumenty wykładni językowej, celowościowej i historycznej¹¹. Co się tyczy wykładni pierwszego rodzaju, wprawdzie literalne brzmienie art. 300 § 1–3 i art. 301 § 1 k.k. nie ogranicza opisanych tam przestępstw do obrotu gospodarczego lub cywilnoprawnego, ale do reguł wykładni językowej zalicza się również regułę *per non est*¹², która zakazuje interpretacji przepisów w taki sposób, aby pewne ich fragmenty okazywały się zbędne. Tytuł rozdziału może być właśnie tym elementem tekstu (elementem przepisu wyprowadzonym „przed nawias”), którego nie można pomijać w procesie interpretacji znamion czynu zabronionego zawartego w danym rozdziale¹³. W świetle tego poglądu odwołanie się przy interpretacji znamion określonego czynu do tytułu rozdziału, w którym czyn ten jest opisany, stanowi czynność podjętą w ramach wykładni językowej.

Na poziomie wykładni funkcjonalnej (celowościowej), zmierzającej do zbadania intencji ustawodawcy, również nie można pominąć tytułu rozdziału i dobra prawnego, do którego tytuł ten się odnosi. Jak wskazuje W. Wróbel, „Pojęcie dobra prawnego wykorzystywane jest w procesie interpretacji jako instrument służący uadekwatnianiu imperatywu płynącego z normy sankcjonowanej i sankcjonującej”¹⁴. Analizowane typy czynów zostały zakwalifikowane przez ustawodawcę wcześniej do grupy przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu, a obecnie mają również stanowić zamach na interesy majątkowe w obrocie cywilnoprawnym. Wymienione dobra prawne stanowią zatem rodzajowy przedmiot ochrony przepisów opisujących te czyny. Intencję zabezpieczenia obrotu gospodarczego (rozumianego jako zespół relacji pomiędzy osobami, z których co najmniej jedna prowadzi działalność gospodarczą) i interesów majątkowych w obrocie cywilnoprawnym (traktowanym jako kategoria odrębna od obrotu gospodarczego), zwłaszcza w odniesieniu do przestępstw opisanych w art. 300 i 301 k.k., ustawodawca jasno wyraził w uzasadnieniu nowelizacji, która weszła w życie w dniu 25.05.2019 r.¹⁵

Dotyczy to również przestępstwa z art. 300 § 2 k.k. Jak słusznie zauważył R. Zawłocki, brak jest podstaw do twierdzenia, że dobro chronione przez ten przepis ma zupełnie

¹¹ W literaturze wskazuje się, że reguły wykładni językowej, co do zasady, nie wystarczają dla prawidłowego dekodowania i zrozumienia tekstu prawnego, zwłaszcza na gruncie prawa karnego. Podnosi się, że „w praktyce (...) dokonywanie tych trzech wykładni [językowej, systemowej i funkcjonalnej – dopisek mój – M.C.] przebiega równoległe (...)”. Tak: T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2013, s. 240; postanowienie SN z 26.04.2007 r., I KZP 6/07, LEX nr 259799; uchwała TK z 6.11.1991 r., W 5/91, LEX nr 25360.

¹² A. Bielska-Brodziak, S. Tkacz, Z. Tobor, *Kilka uwag o wykładni prawa karnego*, „Studia Prawnicze” 2009/3, s. 121.

¹³ W. Wróbel, *Pojęcie...*, s. 628–629.

¹⁴ W. Wróbel, *Pojęcie...*, s. 623.

¹⁵ Zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz ustawy – Kodeks karny, VIII kadencja, druk sejm. nr 2878.

Komentarz dotyczy przestępstw przeciwko wierzycielom opisanych w art. 300 § 1–3 oraz art. 301 § 1 Kodeksu karnego. Są to przestępstwa polegające na wyzbyciu się majątku przez dłużnika, różniące się okolicznościami lub metodami rozporządzenia tym majątkiem. Zachowania niełojalnego dłużnika określone we wskazanych przepisach prowadzą do wyrządzenia szkody wierzycielowi, który – wobec transferu aktywów – nie jest w stanie zaspokoić swojej wierzytelności w całości lub w części.

W publikacji zaprezentowano konkretne przykłady postępowań nieuczciwych dłużników, z którymi autorka zetknęła się w praktyce zawodowej adwokata i syndyka, a które ukazały potrzebę kompleksowego spojrzenia na opisane czyny zabronione. Zwrócono również uwagę na praktyczne aspekty ścigania wymienionych przestępstw i możliwe sposoby naprawienia wyrządzonej wierzycielowi szkody majątkowej.

Opracowanie przeznaczone jest zarówno dla prawników, występujących w charakterze obrońców oraz pełnomocników pokrzywdzonych wierzycieli, jak i do sędziów oraz prokuratorów. Zainteresuje także pracowników naukowych i studentów.

Marta Currit – doktor nauk prawnych, adwokat, syndyk w postępowaniach upadłościowych; doświadczenie zawodowe zdobywała współpracując z międzynarodowymi kancelariami prawnymi; laureatka konkursu „Rising Stars 2016 – Prawnicy – liderzy jutra”; autorka publikacji poświęconych prawu karnemu i zagadnieniom compliance.

9788382232530 W01P01

ISBN 978-83-8223-253-0

9 788382 232530

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL